

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Titi Pomponii Attici vita, auctore Cornelio Nepote

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

TITI POMPONII
ATTICI VITA,
AVCTORE
CORNELIO NEPOTE.

POMPONIVS Atticus, ab origine ultima, 2 stirpis Romanae genere natus, perpetuò à majoribus acceptam Equitatem obtinuit dignitatem patre usus est diligente, indulgente, & ut tum erant tempora, diti, in primisq; studio suo litterarum. hic prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas imperitari debet, filium erudit: erat autem in puero, præter docilitatem ingenii, summa suavitas oris & vocis; ut non solum celeriter acciperet, quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret: 4 qua ex re pueritiâ nobilis inter æquales ferebatur, clariorque exipendebatur, quam generoli condiscipuli 5 animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omnem suum studio, quo in numero fuerunt L. Torquatus, 6 C. Marius filius, M. Cicero: quos consuetudine sua 7 sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior. pater mortuò decessit, ipse adolescentulus propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus pl. interfectus est, non expers fuit illius periculi. namque Anicia, Pomponii consobrina 8 nupsit M. Servio fratri Sulpicii, itaque 9 interfecto Sulpicio, postquam vidit Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam; neque sibi dari facultatem pro dignitate vendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, cum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus, idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis Athenas se contulit: neque de seciùs adolescentem Marium, hostem judicatum, iuvit opibus suis: cuius fugam pecunia sublevavit, ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum trajecit suarum, hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. nam præter gratiam, quæ jam in adolescentulo magna erat sæpe suis opibus inopiam eorum publicam levavit, cum enim 10 versuram facere publicè necesse esset, neque ejus conditionem æquam haberent, semper se interpofuit, atque ita ut neque usuram umquam ab iis acceperit, neque longius, quam dictam esset, 11 debere passus sit. quod utrumque erat iis salutare, nam neque indulgendo inveterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere.

auxit hoc officium alia quoque liberalitate. nam universos frumento donavit; ita 12 ut singulis vii. modii tritici darentur; qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur. hic autem sic se gerebat, ut 13 communis infimis, par principibus, videretur. quo factum est, ut hinc omnes honores, quos possent, publicè haberent, civemque facere studerent. quo beneficio ille uti noluit. quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia adscita. Quamdiu affuit, nequa sibi statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. itaque aliquot ipsi, 14 & Piliæ locis sanctissimis posuerunt, hunc enim in omni procuratione Reip. actorem, auctoremq; habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, ut eandem & patriam haberet, & domum hoc specimen prudentiæ, quod, cum in eam se civitatem contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrinaque præstaret. 15 omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus. Huc ex Asia Sulla decedens cum venisset; quamdiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis & humanitate & doctrina. sic enim Græcè loquebatur, ut Athenis notus videretur. 16 tanta autem erat suavitas sermonis Latini, ut appareret in eo nativum quandam leporem esse, non adscitum, idem poemata pronuntiabat & Græcè, & Latine sic ut supra 17 nihil posset addi, quibus rebus factum est, ut Sulla 18 nunquam à se dimitteret, cuperetque secum deducere, qui cum persuadere tentaret: Noli, oro te, inquit Pomponius, adversum eos me velle deducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. at Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quæ Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus, cum & rei familiari tantum operæ daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias, & omnia reliqua tempora aut litteris, aut Atheniensium Reip. tribueret, nihilo minus amicis urbana officia præstitit, nam & ad comitia eorum venitavit; & si qua res major ad ea est, non defuit: sicut Ciceroni 19 in omnibus ejus periculis singularem fidem præbuit; cui ex patria fugienti 20 5000 & quinquaginta milia donavit. Tranquillatis autem reb. Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta, & L.

Tit 4

Torquato

1. Pomponius Atticus. In antiquissimo libro Gifanii legitur prænomine T. Pomponius Atticus.
2. Stirpis Romanae genere natus. Ita substituit Bosius pro vulgato, stirpis Romanae generatus, quam vocem, generatus, glossema suspicatur Manutius.
3. Imperari. Vulg. imparari.
4. Qua ex re pueritiâ nobilitas. Fulvius legebat ex mf. qua ex re nobilitas: quid si legatur; qua ex re pueritiâ nobilitas. L. ber Gifanii; in pueritiâ, probante Manutio.
5. Animo æquo ferre. Vulg. animo æquo ferre.
6. C. Marius filius. Sic Gifanii liber & ita placuit Vrsino.
7. Sic sibi devinxit. Abest vocabulum, sibi, à Gifanii.
8. Nupsit M. Servio fratri Sulpicii. Mf. omnes & editiones antiquæ habent, Nupsit M. Servio, & ita legendum ex denario afferit Vrsinus: vulg. nupsit M. Servio fratri.
9. Interfecto Sulpicio. Vulg. interfecto P. Sulpicio.
10. Versuram facere. Vulg. gati mendosè habent, usuram facere.
11. Debere passus sit. Vulg. ut debere passus sit.

12. Ut singulis sex modii. Hunc locum ita restituerunt Manutius & Vrsinus, cum antea VII. ut est in libro Gifanii, pro, VI. & medimno, pro, modio, legeretur.
13. Communis infimis. Censu, mavult Anton. Augustinus. Gruterus adhaeret alteri.
14. Et Piliæ. Antiquus liber habet, Phidiæ, & ita legit Manutius: Vrsino placeret, filia. Lipsius ait Sufio visum & Fidei, carpitque qui alter legens, tanquam peccantes in sanctis mos Attici mores, à cuius moderatissimo ingenio hæc abfuerit ambitio. videatur libro i. hæctorum cap. 14.
15. Omnes, ei unus. Gifanii liber, unus ei fuerit carissimus: vulgò unus: & unus.
16. Tanta autem erat suavitas sermonis. Gifanii liber, suavitas erat.
17. Nihil posset addi. Ita Gifanii liber; addi, deest in vulg.
18. Nunquam à se dimitteret. Manutius addi malit, cum, quæm subaudi. Gifanii liber, nusquam.
19. In omnibus ejus. Sic habet Gifanii mf. in vulg. detâ.
20. 5000 & quinquaginta milia. Sic habet Gifanii mf. in vulg. detâ.

Torquato Coss. 1 quem diem sic universa civitas Athenienfium profecuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret. Habebat avunculum Q. Cæciliam, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficilima nata: cujus sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre possit, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam, quo facto, tulit pietatis fructum Cæcilius enim moriens testamento adoptavit eum heredemque fecit ex dodrante, ex qua hereditate accepit circiter centies M. S. Erat nupta soror Attici Q. Tullio Cicero: casq; nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo à condiscipulatu vivebat conjunctissime, multo etiam familiaris, quam cum Quinto: ut judicari possit plus in amicitia valere similitudinem morum, quam a similitudine, utebatur autem intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tanta laudis esset æmulatione, nulla intercederet obrectatio, essetque talium virorum copula. In Rep. ita est versatus, ut semper à optimarum partium & esset & existimaretur; neque tamen se civilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se iis dedissent, quam qui maritimis jactarentur, honores non petiit, cum ei paterent propter vel gratiam, vel dignitatem, quod neque peti more majorum, neque capi possent, conservatis legibus, in tam 3 effusis ambitus largitionibus, 4 neque gerit sine periculo, corruptis civitatis moribus, ad hanc publicam nunquam accessit, nullius rei neque præs, neque maneps factus est, 5 neminem suo nomine, neque subscribens accusavit. in jus de sua re nunquam iit. iudicium nullum habuit, multorum Consulium, Prætorumque præfecturas delatas sic accepit, ut neminem in provincia sit fecutus, honore fuerit contentus, rei familiaris depexerit fructum, qui ne cum Q. quidem Cicero voluit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere possent, non enim decete se arbitrabatur, cum Prætorum gerere nolisset, assecclam esse Prætoris qua in re non solum dignitati serviebat; sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitare certimum, quo fiebat, ut ejus obfervantia omnibus esset carior, cum cam officio, non timori, neque spei tribui viderent. Incidit Cæsarium civile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. usus est ætatis vacatione, 6 neque quoquam se movit ex urbe, quæ amicis suis opus fuerant ad Pompejum proficiscentibus, omnia ex sua re familiaris dedit. 7 ipsum Pompejum non junctus non offendit, nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant; quorum partim invictissimi castris sunt secuti, partim summa cum ejus offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut victor, cum privatis pecuniis per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis 8 filium Q. Ciceronem ex Pompeji castris concesserit sic veteri instituto vitæ effugit nova pericula. Secutum est illud occiso Cæsa-

re, cum respub. penes Brutos videretur esse, & Cassium, ac tota civitas, se ad eum convertisse videretur. sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiaris, quam hoc tene: neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est à quibusdam, ut privatam ætatem Cæsaris interfectis ab Equitibus Romanis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes 10 illius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est C. Flavo Bruti familiari, Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet, at ille, qui officia amicis præstanda sine faciliione existimaret; temperque à talibus se consiliis removisset; respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usum, quantum ex pateretur; sed neque cum quoquam de ea re collocaturum, neque coiturum, sic ille consensionis globus hujus unius disensione disiectus est. Neque multo post superior esse cepit Antonius, 11 ita, ut Brutus & Cassius provinciarum, quæ iis dicitur causæ dederant à Consulibus, desperatis rebus, in exilium proficerecerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto, Italia cederenti M. S. centum millia muneris misit: eidem in Epiro abiens ecc. jussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatis reliquit. Secutum est bellum gestum apud Mutinam, in quo si tantum eum prudentem dicam, minus, quam debeam, prædicem, cum ille potius divinus fuerit; si divinitio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus 12 augetur, neque minuitur. Hostis Antonius judicatus, Italia cesserat. spes restituendi nulla erat, 13 non solum inimici, qui tamen erant potentissimi, & plurimi 14 sed etiam qui adversariis ejus se dabant, & in eo laudendo aliquam consecutores sperabant 15 commoditatem, familiares insequerantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cum Cicero in timida familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed & contrario familiaritatis ejus, ex urbe profugientes, quantum potuit, tenuit, quibus rebus indigerunt, adjuvit: P. verò Volumio ea tribuit, ut plura à parente proficisci non potuerint. ipsi autem Fulvix, cum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum præstitit, ut nullum illa 16 præstitit vadmionium sine Attico, sponsor omnium rerum fuerit. quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisisset in diem: neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit: pecunia inque sine fœnore, sineque ulla stipulatione credidit: maximum existimans quantum, memorem gratumque cognosci, 17 simulque aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum: quæ cum faciebatur, nemo eum temporis causa facere poterat existimare, non enim in opinionem veiebat, Antonium rerum potiturum, 18 sed sensus ejus à nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos vires videretur ille autem sui iudicii potius, quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent, 19 conversâ fortuna est.

1. Quem diem sic universa. Quam desiderantem postulare sententiam Manutio videtur. Anton. August. delect. diem. placere magis Vrsino si legereatur, abstrahent se.
2. Optimarum partium. Optimatum legis Vrsino.
3. Effusis ambitibus. Gifanii liber, effus.
4. Neque gerit. Regi. legebat Fulvius: G. fani liber, neque resp. vulg. neque resp.
5. Neminem suo nomine. Gifanii liber, neminem neque suo nomine.
6. Neque quoquam se movit. Gifanii liber, neque se quoquam movit.
7. Ipsum Pompejum non junctus non offendit. Vulg. conjunctum non offendit, sed Vrsino. vide: e jubeat num melius sit, conjunctum pro, conjunctum.
8. Filium Q. Ciceronem. Liber G. fani, filium, & Q. Ciceronem. Vrsino legendum videtur, filium & Q. Ciceronem.
9. Ita ad eum. Gifanii liber, ad eum.
10. Illius ordinis. Gifanii liber, ejus ordinis.

11. Ita, ut B. & C. provinciarum, quæ iis dicitur causa. Sic omnino magis placet Manutio, non verò, ut in vulgatis. Antonius August. leges, ita ut B. & C. in provinciis quæ iis dicitur causa.
12. Augetur. Gifanii liber, agitur ut & in vulg.
13. Non solum inimici qui tamen. Vulg. non solum tamen inimici qui tamen.
14. Sed etiam qui adversariis. Vulg. sed etiam qui adversariis.
15. Commoditatem, familiares insequerantur. Gifanii liber, insequerantur, quod probat Vrsino. Ceterum idem in f. pro, commoditatem, celesti, commendationem: vulg. commendationem, autem fani liber.
16. Resisteret vadmionium. Multo melius si per veteres libros liceat, fiteret vadmionium, Manutio videtur.
17. Simulque aperire. legendum, apparet, dicit Vrsino, & ita notatum in libro Camilli Sigheilli.
18. Sed sensus ejus à nonnullis. Vulg. sed sensus ejus à nonnullis.
19. Conversa fortuna est. Gifanii liber, conversâ fortuna est.

ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. itaque ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem; latebatque apud F. Volumnum; cui, ut ostendimus paulò ante, opem tulerat. tanta varietas his temporibus fuit fortunæ, ut modò hi, modò illi in summo essent aut fastigio, aut periculo habebat secum 1 Gellium Canium, æqualem, simillimumque sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quòd cum eo quem putatum in ludo cognorat, adeo conjunctè vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus 2 suis amicis esset inimicus, eosque vellet, rosciberet; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii: & ei, cum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret: 3 se eum, & Gellium Canium de proscriptorum numero exemisse, ac, ne quod periculum incidere, quòd noctu fiebat, prætidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, 4 præsidio fuit. neque enim suæ solum à quoquam auxilium petiit salutis, 5 sed conjunctum, ut apparet nullam se junctam sibi ab eo velle fortunam. quòd si gubernator præcipua laude fertur, qui navem ex hieme, marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimet prudentia, qui ex tot, tamque gravibus procellis civilibus ad incolunitatem pervenit? quibus ex malis ut 6 se emergerat, nihil aliud egit, quàm ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos præmissis imperatorum vulgus conquereret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit. nemini non ibi perpetuò manendi poteritas facta est: 7 qui etiam post prælium Philippense, interitumque C. Cassii, & M. Bruti, L. Julium Mocillam Prætorium, & filium ejus, Aulumque Torquatium, ceterosque pari fortuna percussos 8 insisteret tueri, atque ex Epiro iis omnia Samoethraciam supportari iusserit. 9 difficile enim est omnia persequi, & non necessaria. illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus, ac temporibus 10 judicari potest, quòd non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit: qui quidem Serviliam Bruti matrem non minus post mortem ejus, quàm florentem, coluerit. sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quòd neque ladebat quemquam, neque, si quam injuriam acceperat, non malebat oblivisci, quàm ulticididem immortalis memoria percepta retinebat beneficia. quæ autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: 11 sui cuique mores fingunt fortunam. neque tamen 12 prius ille fortunam, quàm se ipse, anxius, qui cavet, 13 ne qua in se plecteretur. His igitur rebus effectus, ut M. Vipsianus Agrippa, intima familiaritate conjunctus adolescenti Cæsari, cum propter suam gratiam, & Cæsaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum ejus deligeret affinitatem, præteraretque equitis R. filiam 14 generosarum nuptiis;

atque harum nuptiarum conciliator fuit (15 non enim est celandum) M. Antonius, Triumvir reip. 16 C. cujus gratia cum augere possessiones posset suas, tantum affuit à cupiditate pecuniæ, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis: quòd quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. nam cum L. Saufeji, equitis R. æqualis sui, 17 qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiæ, habitabat, habebatque in Italia pretiosas petitiones, Triumviri bona vendidissent, consuetudine ea, qua tum res gerebantur; Attici labore, atque industria factum est, ut eodem nuntio Saufejus fieret certior, se patrimonium amisisse, & recuperasse. idem 18 L. Julium Calidum, quem post Lucretii, Catullique mortem multo elegantissimum poetam, nostram tulisse ætatem, verè videor posse contendere, neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, 19 post proscriptionem Equitum, propter magnas ejus Africanas possessiones, in proscriptorum numerum à P. Volumnio, præfecto fabrum Antonii, absentem relatum, expedit. quod in præfenti utrum ei laboriosum, an gloriosius fuerit difficile fuit judicare; quod in eorum periculis non secus absentes, quàm præfentes amicos Attico esse curæ, cognitum est. 20 Neque verò minus ille vir, bonus paterfamilias habitus est, quàm civis. nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus ædificator. neque tamen non in primis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali 21 Cæcilianam, ab avunculo hereditate relictam, cujus amœnitas non ædificio, sed silva constabat, ipsum enim tectum, antiquitus constitutum, plus salis, quàm sumtus, habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Usus est familia, si utilitate judicandum est, optima; si forma, vix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostæ optimi, & plurimi librarii; ut ne pedisequs quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchrè facere posset. parè modo artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprimè boni. neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum, habuit: quod est signum non solum continentiæ, sed etiam diligentiæ. nam & non intemperanter concupiscere, quòd à pluribus videas, continentis debet duci; & potius diligentia, quàm pretio, parere, non mediocri est industria. Elegans non magnificus; splendidus, non sumtuosus, 22 omni diligentia munditiam non affluentem affectabat. suppellex non modica, non multa; ut in neutram partem conspici posset. Nec præteribo, quamquam non nullis leve vitium iriputem) cum in primis lautus esset eques R. & non parum liberaliter in domum suam omnium ordinum homines invitaret; scimus, non amplius, quàm terna millia aris peræque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sumtus ferre solitum: atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus, sæpe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus intersumus. nemo in convivio ejus aliud 23 præter se audivit, quàm anagnostea: quòd non quidem

1. Gellium Canium.] Liber Gifanti, Gellium Canium: vulg. Q. Gellium.
 2. Suis amicis.] Gif. lib. ber. se ut amicus.
 3. Se eum, & Gellium Canium.] Gif. lib. ber. se eum, & illi ut Canium.
 4. Præsidio fuit.] Gif. lib. ber. præsidium fuit: quod velut diximus, scriptum est, vel præsidio.
 5. Sed conjunctum.] Gif. lib. ber. conj. valli.
 6. Se emergerat.] Lib. ber. G. f. emergerat.
 7. Qui etiam post.] Vulg. qui etiam post.
 8. Insisteret tueri.] Gif. lib. ber. insisteret tueri vulgatis.
 9. Difficile enim.] Abest, nisi à vetere Gifanti libro.
 10. Judicari potest.] Vulg. judicari.
 11. Sui cuique mores fingunt fortunam.] Gif. lib. ber. sui cuique mores fingunt fortunam hominibus.

12. Prius ille fortunam.] Gif. lib. ber. ille prius fortuna.
 13. Ne qua in se plecteretur.] Vulg. ne qua in se plecteretur.
 14. Generosarum nuptiis.] Vulg. generosarum nuptiis.
 15. Non enim est.] Gif. lib. ber. non enim est.
 16. Cuius gratia.] Nota illa est abest à vulgatis.
 17. Qui cum eo complures annos.] Ita hunc locum corrigendum censuit Viti quum legeretur, qui cum pluribus annis studio ductus philosophiæ habitabat.
 18. L. Julium Calidum.] Gif. lib. ber. ut & vulgatis, Calidum.
 19. Post proscriptum.] Gif. lib. ber. quem post proscriptum.
 20. Neque verò minus.] Abest, abest à G. f. libro.
 21. Cæcilianam.] G. f. lib. ber. Tempilianam; vulg. Pionghilianam.
 22. Omni diligentia.] Gif. lib. ber. omni quæ diligentia.

quidem iucundissimum arbitrat: neque unquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est; ut non minus animo, quam ventriculo, convivere delectarentur. namque eos vocabat, quorum mores à suis non abhorrent. Cum tanta pecunia facta esset, nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine: tantaque usus est moderatione, ut neq; in x s vicies, quod à patre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in x s centies affluentius vixerit quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque fortuna, i nullos habuerit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam inuicem villam; neque in Italia, præter à Ardeatinum, & Nomen; in aëni, rusticum prædium: omnisque ejus pecuniæ reditus consistebat in Æpiroricis, & urbanis possessionibus. ex quo cognosci potest, 3 eum usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. itaque ejus comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur, an amarent. Quid quid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis, sed levis arbitrabatur, polliceri quod præstare non possit. Idem in nitendo quod semel 4 admisisset, tanta erat cura, ut non mandatum, sed suam rem videretur agere. nullamquam suscepti negotii eum pertaxum est. suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius, quo fiebat, ut 5 omnia Ciceronum, 9 Catonis, Marii, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum præterea equitum Romanorum in gloria procuraret: ex quo judicari poterat, non inertia, sed judicio fugisse se ip. procuracionem. Humanitatis verò nullum asserre majus testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit iucundissimus, senex adolescens M. Bruto; eum æqualibus autem suis Q. Hortensio, & M. Cicerone sic vixerit, ut judicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus: quamquam eum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit, aut familiarior ei rei sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epistolarum ab confusa atque extremum tempus ad Atticum missarum: quæ quæ legat, non multum desideret historiam contextam eorum temporum, sic enim omnia de studiis principum, vitis ducum, 7 æmulationibus reip. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat; & facile existimari possit, prædentiam quodam modo esse divinationem. non enim Cicero ea solum, quæ vivo se acciderant, futura prædixit, sed etiam quæ nunc usque veniunt, cecinit, ut vates. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum s. vere gloriantem audientem in funere matris suæ, quam excolit a mortuo non aginta, cum esset septem, & sexaginta, se eum jam cum matre in gratiam rediisse, non solum eam ore fuisse in similitudine, quam prope 9 ætate æqualem habebat, quod est signum, aut nullam unquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut quos amare deberet, irasci eis, nefas duceret. neque id se. ita vultu solum, quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina. nam & præcipuum philosophorum ita percepta habuerat præ-

pta, ut his ad vitam agendam, non ad ostentationem, uteretur. Moris etiam majorum summus imitator fuit, aequitatisque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit, nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustrius est 10 populo &. quæ non in eo suo tempore sit notata; &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subrexit, ut ex eo clariorum virorum propagines possimus cognoscere. 11 fecit hoc idem separatim in aliis, ut, M. Bruti rogatu, Juniam familiam à stirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit, notans, qui quoque ortus, quos honores quibusque temporibus cepisset. pari modo Marcelli Claudii, de Marcellorum; Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi; 12 de Fabiorum, & 13 Æmiliorum, quibus libris nihil potest esse dulcius his, qui aliquam cupiditatem habent notitiam clarorum virorum. Attingit quoque poeticon credimus, ne ejus expertus esset suavitatis, namque versibus, qui honore, rerum gestarum, à similitudine ceteros Romani populi præstituit, exposuit; ita, ut sub singulorum imaginibus facta, magistratusque eorum non amplius quateris, quinque versibus describeret; quod vix credendum sit, tanta res tam breviter potuisse declarari. Est etiam unus liber Græcè confectus de consulari Ciceronis. Hactenus, Attico vivo, edita à nobis sunt. nunc, quoniam fortuna nos suspexit, ei esse voluit, reliqua persequemur; & 14 quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunam. namque hic contentus ordine Equitris, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris, 15 divi Julii filii, cum jam ante familiaritatem ejus esset conlectus, nulla alia re, quam elegantia vitæ, qua ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, 16 fortuna humilior. tanta enim prosperitas 17 Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribueret fortuna, quod cuiquam ante detulisset, & conciliavit, 18 quod civis Romanus quivisset consequi. Nata autem est Attico neptis ex Agrippa, cui virginem siliam 19 collocavit, hanc Cæsar vix anniculum Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno suo, despondit. quæ conjunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiore, quamvis ante hæc sponsalia non solum cum ab urbe abesset, nunquam ad suorum quemquam literas misit, quin Attico mitteret, quid ageret: in prius, quid legeret, quibusque in locis & quam diu esset moraturus: sed &, cum esset in urbe, & propter 20 suas infinitas occupationes minus sæpe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies temerè intercessit, quo non ad eum scriberet, quo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam quætionem poeticon ei proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas: ex quo accidit, cum ædes Jovis Feretrii in Capitolio, ab Romulis constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Atticia monitu Cæsaris eam reficiendam curaret. Neque verò à M. Antonio minus absens litteris colebatur: adeo ut accuratè ille ex ultimis tertis, quid ageret, quid curæ sibi haberet, certior fieret Atticum hoc quale sit, facilius existimabilis, qui judicare poterit, quan-

1. Nolle habuerit. Gifani liber, habuit.
2. Ardeatinum. Liber Gifani, Ardeatinum, unde ipse Gif. legendum
3. Ardeatinum.
4. Eum usum. Gifani liber, usum eum.
5. Adm. hifet. Gif. liber, adm. hifet.
6. Omnia Ciceronum. Volg. Cicerone.
7. Catonis Marii, Q. Hortensii. Ant. Augustin. Marii Cassii, Q. Hortensii.
8. Quædam quædam. Volg. vixit gloriatur.
9. Atticæ ætatem. Gif. Atticæ à Gifani libro.
10. Populi Romani. Gif. liber ut & vulgati, populi Romani.

11. Fecit hoc quidem. Volg. fecit hoc quidem.
12. De Fabiorum. De, n. vulgati, deest.
13. Æmiliorum. Gif. Æmiliorum, mali Man. eò quod Æmilii ad Scipionem nihil pertineant.
14. Quantum poterimus. Volg. quantum poterimus.
15. Divi Julii filii. Gifani liber, Divi filii.
16. Fortuna humilior. Volg. humilior.
17. Cæsarem est consecuta. Gif. liber, Cæsarem eum est consecuta.
18. Quod civis Romanus. Gif. liber, quod nemo adducit.
19. Collocavit. Gif. liber, collocavit.
20. Sum infinitas. Gif. liber, infinitas suas.

ita sit sapientia, eorum retinere usum, benivolentiamque, inter quos maximorum rerum non solum amulatio, sed obsecratio tanta intercedebat, quantum fuit intercedere necesse inter Cæarem, atque Antonium; cum se uterque principem non solum urbis Romæ, sed orbis terrarum esse cuperet. Tali modo cum septem, & septuaginta annos complexisset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque, crevisset (multas enim hereditates nulla alia re, quam bonitate, consecutus) tantaque prosperitate usus esset valetudinis, ut annis xxx. medicina non indiguisset; nactus est morbum, quem initio & ipse, & medici contempserunt: nam putarunt esse *venæ pletoriam*, cui remedia celeria, faciliaque proponebantur. in hoc cum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumisisset, subito tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. atque r̄ antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat, prius quam hoc ei accideret: postquam verò in dies dolores accrescere, febresque accessisse sensit; Agrippam generum ad se 3 accersit iussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peduceum hos ut venisse vidit, in cubitum nixus: Quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam,

4 nihil o, us est pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret; reliquum est, ut egomet mihi consulam. id vos ignorare nolui, nam mihi stat, alere morbum desinere. namque his diebus quidquid cibi sumsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare à vobis peto, primum ut consilium probetis meum; deinde ne frustra dehorrendo conemini. Hac oratione habita, tanta cōstantia vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare; cum quidem Agrippa eum flens, atque osculans oraret atque obsecraret 5 ne id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret; & quoniam tum quoque posset, temporibus se sibi, suisque reservaret; preces ejus taciturna sua obstinatione 6 depressit. sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit leviorque morbus esse cœpit: tamen propositum nihilo secius peregit. itaque die quinto postquam id consilium inierat, pridie Kal. April. Cn. Domitio, C. Sosio coss. decessit. elatus est in lecticula, ut ipse præscripserat sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus boni, maxima vulgi frequentia. sepultus est iuxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Cæcili, avunculi sui.

M. TVL-

1. Antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat. Hæc omnia verba desunt in vulgatis.

2. Fletusque. Vulg. fletusque.

3. Accersit. Libet Gif. accersit.

4. Nihil ope est. Libet Gif. nihil uterque est.

5. Ne, ad id quod. Vulg. ne id quod.

6. Depressit. Vulg. compressit.

M. TVL-